

ПЕРЕДНЄ СЛОВО

Відомий український мистецтвознавець Володимир Овсійчук, наголосивши, що про геніального митця із України Оскара Сосновського мало знають навіть музейники, якось сказав: «Для культурного світу через постать Оскара Сосновського і Волинь набуває небувалого значення. Адже це не тільки цікаво, а також дає можливість знати, у яких умовах, оточенні, у якому середовищі виховувався творець всеєвропейського масштабу, твори якого прикрашають музеї України, Польщі, Італії та інших країн, захоплюючи високою культурою виконання, глибиною образного розкриття. Але найцінніше в цьому класичному мистецтві — глибока людяність образного трактування та висока культура виконання на рівні вищих класичних досягнень. Все це захоплює в творчості Сосновського та спонукає звертатись до Волині з почуттям великої вдячності».

Доктор філософії, мистецтвознавець Дмитро Степовик теж підкреслює: «Постать Сосновського мало znana в Україні, тим більше, що Сосновський більшу частину свого творчого життя провів у Римі, але не забував України, свого рідного села Новомалина на Волині, якого ніколи не оминав, коли приїздив з Італії; розробляв тут проекти своїх наступних творів, не розставався з різцем і долотом у роботі з білим мармуром».

Головне призначення людини — вважали древні — пізнання істини та самого себе. Оскар Сосновський назавжди запам'ятав постулат свого наставника, маестро П'єтро Тенерані: «Розвиток мистецтва не зупиниться разом із тобою, Оскарє. Кожен справжній художник творить мистецтво заново. Мистецтво увічне людське життя, як воно міцно і назавжди пов'язує воедино минуле і майбутнє і як воно перемагає смерть — бо поки живе мистецтво, людина не загине».

Оскар Сосновський творив своє мистецтво теж «заново». Бог у Мікеланджело, по суті, долає людей. Його образ на плафоні капели — то образ першого у світі художника. А своїми могутніми посталями старозавітних пророків Мікеланджело сказав людям, що в них таїться божественна іскра — найдивовижніші, безмежні можливості енергії, сили, мудрості,

проникнення і величної краси. Геній Мікеланджело назавжди відобразив для нас пристрасть і розум, успадковані від сивої давнини людства; всі ті аборигени духу дивилися у майбутнє.

Перед нами у повісті постає сміливий і завзятий, несамовито творчий у праці, геніальний художник, який стверджував у своїй творчості думку про високе призначення людини, про її велич.

Оскар Сосновський, як і Мікеланджело Буонарроті, сміливо кидає виклик небу, творячи свій світ і наполягаючи на богоподібності земних людей. Тут слід згадати вічні слова одного з наставників юності Мікеланджело, який вклав у уста Саваофа, що звертається до свого творіння, Адама, слова: «Я створив тебе істотою не небесною, але й не земною, щоб ти сам собі став творцем і сам остаточно викував свій образ».

Сосновський намагався по-новому дивитися на навколишній світ, споглядаючи земну красу. Оскар на власні очі переконується в тому, що «справжні історії» людей, які колись жили, були епохою, і мрії їхнього життя значною мірою здійснилися.

Автор цієї повісті не претендує на вичерпне висвітлення віх біографії Оскара Сосновського. У своєму дослідженні він, радше, звертає увагу на те, що спричинило становлення нашого земляка як митця. Зокрема — вплив на нього славетного італійського скульптора, архітектора і поета епохи Відродження — Мікеланджело Буонарроті. А ще відзначає здатність Сосновського вчитися з досвіду минулого. Раніше про це наголошував письменник-історик Ірвінг Стоун в своєму романі «Муки і радощі»: «Історія та біографія є щодо цього чудовим джерелом, і заповітною мрією автора таких повістей має бути перенесення цього досвіду та накопиченої з його допомогою мудрості у вирішенні проблем та усунення труднощів сучасного світу».

Визначний скульптор світового образотворчого мистецтва Томаш Оскар Сосновський (1812–1886) сорок років свого життя провів у Римі. Його скульптури прикрашають найвідоміші храми світу. Митець презентував їх і «сильним світу цього»: папі Пієві IX, понтифікові Леву XIII, ними цікавився російський імператор Микола I. Неперевершений твір Сосновського «Пресвята Діва Марія», за який він отримав найвищу релігійну відзнаку від папи «Орден святого Григорія Великого», двічі коронований і став класичним в релігійному світі. Скульптор Сосновський, старанно торуючи свій шлях, намагався наслідувати славетного Мікеланджело. І це було нелегко. Однак, пройшовши школу в таких славетних учителів, як Даніель Раух, Бертель Торвальдсен, П'єтро Генерані, він

творив свої неперевершені скульптури: Пієта, Діва Марія, «Ессе Номо», Ангел Воскресіння, Мойсей, Давид, Святі Петро і Павло та інші.

Тож намагався писати «з позиції свого героя, дивлячись на все його очима», — як то наголошує Ірвінг Стоун.

— Безперечно! Ми пізнаємо лад небесних світил, і хто заперечуватиме, що геній людини такий самий, як і творець цих світил! — розмірковував Оскар. — Нема сумніву, якщо людині дати в руки небесний матеріал та знаряддя, вона могла б створити й ці світила! Художник змагається з самим Богом, він сам творить форми у первозданному хаосі. І якщо божественна рука торкнулася Адама, щоб вдихнути в нього життя, то це була рука Мікеланджело.

Оскар Сосновський все життя боровся з незлічними перешкодами і ніколи не втрачав віри в торжество людського генія. Найбільше брав до уваги настанови Мікеланджело. У п'ятнадцятому столітті флорентійці казали своєму генієві: «Людський розум вичерпав власні можливості. Все, що можна дізнатися, вже дізналися, все, що можна досягти, досягнуто, все, що можна винайти, винайдено». А Мікеланджело заперечував: це зовсім неправда, людський розум народжується знову щоранку, разом із сходом сонця, він запропонує ідеї, які поки що незбагненні для нас. Людський розум ніколи не в змозі схилитися, його роботу не стримає ніхто, він міцнітиме і розвиватиметься, доки не згасне сонце.

Наполеон Орда.

Загальний вигляд Новомалинського замку XIV–XIX ст. 1860-ті

МОЯ ВОЛИНЬ

Незрівнянний світ скульптури, до якого хочеться доторкнутись як до чогось неймовірного. Особливо заворожує втілена у скульптурі жіноча привабливість: наближаючись до шедевра неповторної краси, вам аж дух забиває. Мармурове тіло відлунує такою незбагненністю, що вже не одне тисячоліття людство не може прийти до тями, особливо чоловіки, що падають ниць перед створеними ними ж, чоловіками, божественними образами Жінки. Хома-Оскар теж хотів бути причетним до таємниць незбагненої пані Творчості, можна так сказати, ще з пелюшок матері.

Родовід... Мати...

У 1845 році в Острозі побував відомий письменник Микола Костомаров. У своїй «Автобіографії» історик згадує про враження від руїн старого замку. Побував письменник і в капуцинському монастирі, який ще був не настільки поруйнований, як єзуїтський. Костомаров спустився у підвал, що раніше служив усипальницею. У ній якийсь солдат добувався до труни, замурованої у стіні; напис свідчив, що тут була похована пані Сосновська, яка померла у 1633 році. Солдат відбив дошку і витягнув домовину, яка відкривалася з одного боку як скриня. Там лежала жінка середніх років в цупкій шовковій сукні вишневого кольору. Та

не минуло декілька хвилин, як образ її змінився, розсипався порохом — залишився тільки скелет. Певна річ, і ця знахідка теж пов'язана із родоводом Сосновських.

Із родом князів Четвертинських поріднилися власники Новомалина Сосновські; тоді ці два роди розділили між собою дорогоцінну реліквію — чашу, із якої, за переказами, причащався київський князь Володимир. Тому згідно із родоводом Малинських, древнім та іменитим родоводом Сосновських герба Наленч та за місцем народження Хома-Оскар цілковито має право називати себе руським скульптором, всупереч даних історика Луки Рафальського, який називає його «латинянином», а француз Луїс Вейллот — «поляком».

Була із цим французом у Сосновського єдина зустріч у Римі, про яку згадується у книзі «Запах Рима», виданій 1860 року. Тоді цей дослідник не втримався, сказавши:

— Як ви, такий визначний чоловік, маючи в Україні замок, більше чотирьох тисяч підданих, живете суто духовно!

Пізніше він напише і про свої враження після відвідин Новомалина, зазначивши, що Хома-Оскар Сосновський «володіє в Україні палацом, повним королівських коштовностей, та більше як 4000 підданими. Все це залишив, щоб створювати скульптури в Римі, а праця над створенням цих скульптур спонукає його забути турбуватися про себе та славу. Яку ж славу міг здобути собі скульптор у Римі, користуючись прибутками, що принесли його 4000 підданих? Та він влаштував у Новомалині для себе майстерню, схожу на сарай. Не випускаючи долота з рук і не перестаючи працювати, підкріплюється шматком хліба або іноді якоюсь їжею, принесеною із загальної кухні... Ховається, якщо хтось прийде оглядати його роботи. Бачив його один раз. Добре польське обличчя, лагідне і чисте, але очі мають у собі життя незвичайне».

Чому «польське обличчя»? Звідки взяв, що ховається... Так, він завжди намагався не гаяти часу.

У саду стояв сарай з твердою земляною долівкою. Хома-Оскар розібрав його дощатий дах; густі дерева, що росли поруч, давали йому прохолоду та тінь. Стук і шум, які він там зчиняв, до житлових кімнат не долітали.

— Я працював, не виходячи із сарай-майстерні цілі дні, все більше переконуючись, що скульптура не має нічого спільного з живописом. Бо має свої особливі закони. Адже стародавня людина висікала з каменю протягом багатьох тисяч років і лише потім стала писати фарбами на стінах печер.

Художник зовсім інша людина. Займаючись живописом, він одягає свій празниковий одяг. Вечорами закінчує роботу так само бездоганно чистим і свіжим, яким його почав.

В очах багатьох людей камінь мертвий, вони кажуть: твердий, як камінь, холодний, як камінь. Для мене, коли торкаюся до граней каменю, він — найживіше створіння у світі; у ньому стільки тепла, пружності, кольору і трепету! Я закоханий у камінь!

Хома-Оскар не мав би ходити в брудному одязі та із засипаним пилом волоссям зустрічати гостей. Однак був готовий змиритися, що так мусить бути, що від нього погано пахне, коли не знімав свого вбрання тижнями, лягаючи деколи в майстерні спати одягненим. Тоді було не до того, щоб дбати про одяг.

Щодня слуга приносив Хомі-Оскаріві тацю з легким сніданком, і той трапезував за своїм робочим столом. Він був радий, що йому не треба переодягатися на обід, не треба ні з ким розмовляти.

Біля входу в сарай Хома-Оскар поставив бочку, налив у неї води, взятої з колодязя, і, перш ніж йти до вечері, мився та вдягав чисту сорочку. Домашній обід готували лише у неділю та свята.

Оскар віддавався роботі все з більшою запопадливістю, за винятком тих вечорів, коли гостра вогкість і холод заважали залишатися в сараї і продовжувати роботу. Він важко сприймав критичні зауваження і зовсім закинув друзів.

Понад усе в житті Хома-Оскар ставив мистецтво, усвідомлюючи його високе призначення будити в душі кожної людини прагнення ідеалу — «нічого для себе і все для інших». Невтомно працюючи щоднини, повсякчас пам'ятав про свій отчий поріг. Тому, повертаючись додому, зарученим убогим дівчатам, крім традиційного вручення весільних суконь та грошових сум, улаштовував прийоми з чудовим частуванням. А ще допомагав молодим художникам, брав участь у їхніх конкурсах, вибираючи теми для робіт та оцінюючи їхню працю.

— Про нашу батьківщину, наш родовід та фамільну чашу київського князя Володимира можна почерпнути у нарисі «Путешествие по Острожскому уезду Волынской губернии в 1864–1865 годах» Луки Рафальського, надрукованому у «Волынских епархиальных ведомостях» за 1872 рік. Мандрівникові показали тоді срібний, покритий гранатами келих, з якого причащався князь Володимир, — пригадує Хома-Оскар. — Батько мій, Станіслав Сосновський, був досить освіченою людиною. Знали його як родовитого дворянина, великого землевласника, мецената

художників, письменників та музикантів, колекціонера і просвітителя, а ще як великого любителя коней. У 1811 він був обраний маршалком острозьким, саме так називалася посада при польському дворі.

Український письменник Мелетій Смотрицький у своєму відомому творі «Тренос» (XVII століття) перші два розділи подає у формі плачу, «лементу» православної церкви, яка персоніфікується з образом-символом матері. Автор, використовуючи прийоми риторичного мистецтва й водночас елементи українського фольклору, малює жахливий стан церкви. Особливо велика увага акцентується на невдячних «синах» князівського та шляхетського родів, які покинули «матір»: «Де тепер той безцінний камінець-карбункул, як світильник світячий, що його я між перлами, як сонце між зорями, в короні голови моєї носила — дім княжат Острозьких, що блиском світлості старої віри своєї над усі інші світив? Де інші дорогі й також безцінні тої ж корони каміння — славні дома руських князів — неоціненні сапфіри, безцінні діаманти: княжата Слуцькі, Заславські, Збараські, Вишневецькі, Сангушки, Чарторийські, Пронські, Ружинські, Соломирецькі, Головчинські, Крошинські, Масальські, Горські, Соколинські, Лукомські, Пузини й інші без числа, котрі вчисляти по одному було б довго! Де попри них інші неоціненні мої клейноди — родовиті, мовлю, славні, великомисленні, сильні й давні дома по всім світі голосною доброю славою, могутністю і відвагою народу руського — Ходкевичі, Глібовичі, Кішки, Сапіги, Дорогостайські, Войни, Воловичі, Зеновичі, Паці, Халецькі, Тишкевичі, Корсаки, Хребтовичі, Тризни, Горностаї, Бокії, Мишки, Гойські, Семашки, Гулевичі, Ярмолинські, Чолганські, Калиновські, Кирдеї, Загоровські, Мелешки, Боговитини, Павловичі, Сосновські, Скумини, Потії й інші? Не згадую широкої і коштовної шати моєї — в границях Руської землі князівств і повітів незчисленими перлами і різнобарвними каміннями убраної, котрою я повсякчас прикрашалась! То сьте мене, злочинці, з такої дорогої шати обдерли, над бідним моїм тілом, з котрого ви всі вийшли, посміхами й глузуваннями знущаетесь! Але проклят всякий, хто відкриває на зневагу наготу матері своєї! Прокляті й ви, що з наготи моєї посміваєтесь і тішитесь!.. Ані життя, ані обичаї, ані ходження, ні одіння — священників в вас не показують. Ні мудрість, ні наука, ні розмова про священня й пастирство ваше не свідчать».

Серед древнього, іменитого, сильного, «що блиском світлості старої віри своєї над усі інші світив», Смотрицький згадує і рід Сосновських.

— У сім'ї Сосновських нас було троє синів — Євгеній, Броніслав, Оскар та донька Євгенія. Невдовзі після закінчення Кременецького лицейу Броніслав у 1828 році помирає. З 1833-го розпочав навчання у Варшавській Академії мистецтв й у тому ж році їду до Німеччини і вступаю на скульптурне відділення Берлінської Академії мистецтв.

З юнацьких років я захоплювався учасниками наполеонівських війн. У п'ятнадцять років виконую олійними фарбами портрет князя Юзефа Понятовського, копію художника М. Vacciarellago.

Після навчання у Берлінській Академії мистецтв та творчої поїздки до Франції, Німеччини, Швейцарії з великою наснагою працюю над бронзовим горельєфом Вінсентія Корвін Красінського, графа польського, французького і російського генерала, учасника наполеонівських війн, уродженця села Боремель Луцького повіту Волинського воєводства. Брат Вінсентія Ісидор був бригадним генералом під час французької служби. Пізніше був зарахований у кавалерію Польського королівства.

Уже в зрілі роки виготовив надгробок з барельєфом із каррарського мармуру Юзефа Шимановського. Ще одного учасника наполеонівських війн. У нижній частині надгробка вирізьбив герб Шимановського з девізом *Vincit Amon Patniae* та його символікою, серед якої найвища польська військова відзнака *Virtuti Militari* та французький орден Почесного легіону.

Юзеф Корвін Шимановський — кавалерист в наполеонівських війнах та бригадний генерал в польському повстанні 1830-го — який вступив на службу до папи Пія IX у Римі як простий солдат караулу. Шимановський мав велику популярність серед римського населення, як про те згадують очевидці, котрі, серед інших, вітали його на вулицях «генеральним ура!». Після його смерті, що сталася у віці 88 літ у Римі в 1867 році, він був вшанований «*L'Osservatore Romano*» як «найвірніший і найбільш прихильний до святого Отця і гідний представник старовинної польської честі».

Надгробок Юзефу Шимановському можна побачити в церкві Святої Марії над Мінервою в Римі.

У цій же церкві, на протилежній стороні нефа, є надгробний пам'ятник іншого поляка на службі у папи Пія IX.

Вітольд Броніслав Стаблевський — полковник папських зуав, який помер від малярії 1868-го у віці 25 років.

Церква Святої Марії над Мінервою — єдина готична церква в Римі. Височіє поблизу Пантеону на місці античного храму Мінерви. *Мінерва* —

римська богиня мистецтва. За малопримітним фасадом ховається просторий і розкішний інтер'єр домініканського храму Рима — значною мірою результат поновлень, зроблених в XIX столітті. Ще один надгробок-шедевр привертає увагу в храмі Мінерви. Наталія Комар була дружиною графа Лавінію Спада Медічі з Мачерата, відомого письменника, мінераліста і політичного діяча Папських держав. Графиня померла у віці тридцяти дев'яти років та була похована у церкві Святої Марії над Мінервою в Римі, де її чоловік встановив пам'ятник за проектом П'єтро Тенерані.

— Під час навчання в Берліні у господарстві батькові допомагає лише Євгеній, на жаль, помер 1845-го у Відні, — згадує Хома-Оскар. — 24 січня 1854-го, у віці 88 років, пішов з життя мій батько, відставний ротмістр, колишній предводитель дворянства Острозького повіту Станіслав Михайлович Сосновський. Його могила знаходиться на острозькому католицькому парохіальному цвинтарі. Після смерті Станіслава Сосновського Новомалин переходить до його єдиних спадкоємців: відставного поручника Хоми-Оскара Сосновського і доньки Євгенії з Сосновських — Фальковської. Згідно із документами Острозького повітового суду за 1854–1856 роки маєтки Станіслава Сосновського розподілені таким чином: Хоми-Оскар у відходили три чверті маєтків — село Новомалин, село Ляхів, присілки Степанівка, Болотківці, частина села Бугрин; Євгенії — одна четверта частина — село Боложовка. У цій же справі є інформація про самочинне захоплення частини маєтку Хоми-Оскара чоловіком Євгенії — Октавіаном Фальковським. З цієї причини я мав прибути у Новомалин для оскарження незаконних дій пана Фальковського в Острозькому повітовому суді.

Найбільше прагнув Хома, як його тоді називали у так званій Польській Україні односельці, спокою.

— Слава Богу, що матуся встигла благословити новонародженого іменем Хома. Оскаром став я уже в Римі.

«Під благоволінням небесних зірок Господаря углядив світову частину того багатства грядущий Митець, наслідувач величі природи, прагнучи досягнути того найвищого пізнання, яке нерідко називають мудрістю. Митець наймилостивішого правителя Неба, який буде спроможний до всіх мистецтв і в усіх професіях і який самою своєю працею покаже, що таке є довершеність у мистецтві, як правильно працювати в скульптурі, а в архітектурі — як будувати наші житла вигідними, безпечними, здоровими, веселими, пропорційними й гарно оздобленими. Божественний Отець зверх того обдаровує його справжньою моральною філософією,

оздоблює його ніжною поезією для того, щоб світ захоплювався цим обранцем, як надзвичайним дзеркалом життя, щоб люди дивувалися з його творів, зі святості його життя і з успіху його вчинків, щоб ми вважали його скоріше за небесну, ніж за земну істоту». Так розпочинає свою розповідь про Мікеланджело Джорджо Вазарі у своєму творі «Життєпис». Казав жартома Мікеланджело своєму колезі: «Джорджо, коли в мене є щось добре в розумі, то це сталося через те, що я родився в прозорому повітрі нашої аретінської місцевості. Із молоком своєї мамки я видобув різець і молоток, якими я роблю статуї».

Вже від благословення матусі світ мінився у душі Хоми-Оскара. Митець повертався знову й знову до свого рідного гніздечка, прихопивши із собою брили італійського мармуру. Всі життєві дороги від Вічного Рима вели до батьківського порога.

— Найдорожча із них — то дорога до Матері. Вічний їй спокій у Царстві Небеснім. Та дорога, наче скупана в чистих джерелах, світиться всіма барвами веселки. Особливо навесні, коли воскресає магічно-чарівна природа. А з нею й гаряче серце митця. Привіт життєдайному сонцю! Сонце піднімається все вище і вище. З кожною верствою, що наближає до Матусі, небо все більше прозориться. Тріпоче серденько спогадами. Пригадую свій Новомалин... Як то Мати не раз дарувала рушничок, вишитий червоними і чорними нитками, проводжаючи в далеку дорогу своїх синів. На добро, на життя, на любов.

Чаклує Весна в улюбленому зіллі-барвінку, у пахучих чорнобривцях, у нев'янучій руті та василечку. Кожна лугова квіточка переливає свої пахощі з пелюстки на пелюстку. Укривається чарами зелененького цвітіння рідний Новомалин. Клопоти Лелі-Весни — і про гніздечко. Весну зустрічають ластівонька-пташок й зозулейко-матінка з одвічними веснянками на крилах. Закликають весну дівки-парубки, водячи хороводи:

Ой Весна, ой красна,
Що ти нам принесла?
Де зимувала, кого зігрівала?
А ми за тобою насумувалися.
А ми тебе, Весно, навиглядалися...

Веснонька чує щирі закликання, що линуть із прозорих небес голосом Матінки. Бо дівоча врода — це її краса, що у медовинні купається та виринає і на сонечку сушиться теплим вітройком у садочку.

Ой, Весно, Весно, Весняночко,
Де ж твоя дочка-паняночка?
— Десь у садочку шиє сорочку,
Шовком та біллю вишиває,
Своєму миленькому пересилає...

— Краса — дорогоцінний дар, — розмірковує Хома-Оскар, — красота виправдовує все і робить чудеса. Митець найбільше потребує краси. Сподивити та створювати красу — це й означає жити. Найбільше хочеться второпати не світ, у якому живу, а себе у ньому. А ще більше — познаходити думки, які ох як непросто втілити у мармурі! Художник має бути цілковито свободний, ніколи нічому не підпорядкований, незалежність його повинна бути безкрайня, щоб наблизити «золотий вік людства». Справді, дуже нещасний той, хто не корисний суспільству — хто не має вітчизни.

Тож і Хома-Оскар старався у значній мірі збагнути світ, у якому творили побратими-художники. Кожен з них прагнув самотності. Хома-Оскар був закоханий у мистецтво, бо мистецтво вимагає, щоб людина йому єдиному належала і тільки про нього думала.

— Той, хто спрямував свої думки на мистецтво, ніколи не буває самотній, ніколи не позбавлений думок. Ті, хто вважав мене диваком, помиляються, бо хто хоче як слід працювати, мусить віддалятися від будь-яких турбот і тривог.

Талант потребує самоти, затишку і спокою, а «не блукання розуму», як то підмітив Джорджо Вазарі. Звертаючись до «майстрів у мистецтвах малюнка», Вазарі писав, що вивчення старовини «зможе всемірно надихнути нас на звитяжну працю і показати новизну та велич нашого мистецтва... наштовхнути і запалити всіх нас на те, щоб ми прикрасили світ численними творами, рідкісними за якістю, щоб він, діставши від нас цю красу, поважав би і нас тією мірою, в якій він шанував ті вічно чудові і найславетніші уми».

Тому і робітня Оскара містилася далеко від Рима, та ще посеред таких непрохідних лісів. Де як замете снігами, то замете по самісінькі вікна, а то й по солом'яний дах. Навіть дикий кабан тоді терпляче вижидає у своєму лігві.

— То вже було колись, — пригадує Хома-Оскар, — як одного разу, у босоногому дитинстві, разом з батьком творили снігову бабу: із червоною морквиною замість носа, смарагдовими вуглинками замість очей, що відтіняються рожевими щоками, намащеними червоним буряком.

...Кажуть, П'єтро Медічі, який довгий час мав стосунки із скульптором Мікеланджело, ставши спадкоємцем свого батька синьйора Лорен-

що Пишного, правителя у Флоренції, неодноразово закликав художника до себе. Одного разу, коли взимку випав сніг у Флоренції, П'єтро Медічі замовив скульптору зробити на дворі снігову статую, що вийшла на диво гарна. Після того Мікеланджело став у такій пошані за свої таланти, що батько, побачивши, як солідні люди шанують його сина, почав його краще зодягати, ніж до того часу.

Мікеланджело провів у «Садах» Медічі чотири роки.

...Туга за чимось незвіданим.

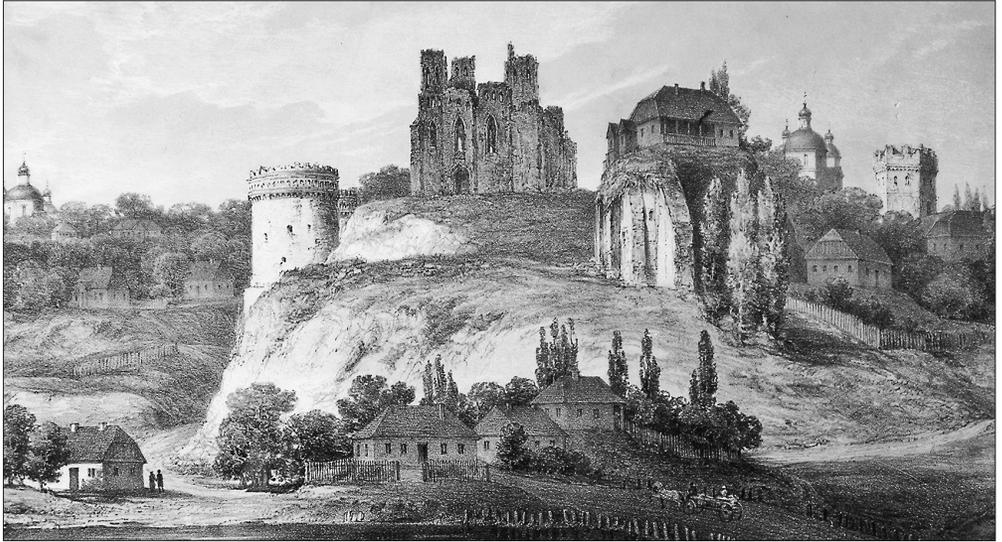
Помпезні скульптури античних майстрів, величні музеї Рима, де не кожному смертному дано навіть побувати і в яких — скрізь Майстер, що запросто щоднини торкається до палахкотливої величності пані Музи. І знову ж таки — маленький Новомалин... Невже саме у цьому, як то кажуть в народі, забутім богом селищі, приховалася вічність!? Саме там і прихилилося серденько, бо там — Небо, з якого ллється божественна благодать світла! Там — Сила, Міць і Злагода поєднані навіки. У своїй незбагненній творчій знеможі, посеред вічного Рима та маленького Новомалина, і творить Хома-Оскар, з вірою, що Богородиця-Мати стане неперевершеною окрасою Великої Волині. Тріпоче серце, творячи вічність. Розлітається на всі боки білосніжний мармур під рукою майстра! Ні на мить не зупиняється різець...

Шлях Хоми-Оскара у мистецтво не який-небудь, бо пролягає недалеко славетного Острога.

Мури замку князів Острозьких заворожують. Перша історична згадка про місто датована вереснем 1100 року у «Повісті минулих літ». Острог — унікальне місто України, яке за свою багатовікову історію відіграло особливу роль у становленні культури й освіти.

На зламі XVI–XVII століть місто було знаковим економіко-політичним осередком, всеукраїнським інтелектуальним центром. Особливої слави і могутності воно набуло за князя Василя-Костянтина Острозького.

Уже в 1497 році князь Костянтин Іванович був гетьманом литовським. 14 червня 1499 року сталася знаменита битва на берегах ріки Ведроші, коло Смоленського Дорогобужа, яка закінчилася повною поразкою литовців. Самого Костянтина Івановича узяли в полон. Його разом з іншими знатними литовцями перепроводили в Москву; тут повинен був присягнути на підданство московському царю. Але він відхилив пропозицію залишитись на службі московського государя і, по десяти роках, при царі Василії III повернувся з полону, зайнявся розбудовою укріплень міста Острога.

*Наполеон Орда. Острог. Вид Замкової гори з півдня.
Кінець XVIII — поч. XIX ст. 1860-ті*

Для утворення цитаделі він обгородив камінною стіною з вежами замкову гору, але через брак місця змушений був приєднати одну частину стіни до Богоявленської церкви. Таким чином змінив архітектуру і внутрішнє обладнання храму, пристосовавши його для вогнепальної оборони.

У 1512 році війна з московією знову відновилася. В цю війну росіяни відбили у литовців Смоленськ. 8 вересня 1514 року відбулася знаменита битва під Оршею, в якій польсько-литовсько-білорусько-українське військо, очолюване руським князем Костянтином Острозьким, ущент розгромило армію московитів. За воєнні доблесті (65 перемог) Сигізмунд I двічі удостоїв Костянтина Острозького урочистим в'їздом у Вільно й у Краків та вшанував його званнями каштеляна Віденського, незважаючи на заздрість і ремствування польських магнатів, які вороже дивились на доброзичливість короля щодо «схизматика»-розкольника. Так вони називали легендарного князя. Своєю мужністю і знанням військової справи Костянтин Іванович здобув собі від сучасників ім'я руського Сципіона і литовського Ганнібала. Князь Острозький підтримував зв'язки з українською козаччиною. Його син Василь-Костянтин заснував у родовому маєтку — Острозі — перший в Україні вищий навчальний заклад — слов'яно-греко-латинську школу. За сприяння князя розвивалася українська наука, у вищій школі — Острозькій академії — вивчали латинську, грецьку, а також так званих «сім вільних наук»: граматику, рито-

рику, діалектику (мистецтво диспуту), арифметику, геометрію, музику та астрономію. На цілий світ відомі імена вчених, письменників із «міста мудреців» Герасима Смотрицького, першого ректора академії, його сина Мелетія Смотрицького, автора славнозвісної «Граматики словенської».

На острозькій землі побачили світ надруковані Іваном Федоровим знаменитий «Острозький буквар» та світовий шедевр поліграфічного мистецтва того часу — «Острозька Біблія». В Острозі була започаткована українська літературна мова. Не буде перебільшенням, якщо скажемо, що Острог тоді, по суті, був неофіційною столицею України. А сучасники називали його «Волинськими Афінами».

— Десятки разів, а можливо, і сотні, довелося побувати тут. Та лише сьогодні відчув і зрозумів, ким покликаний. Насамперед то сталося у Новомалині. Сплячий лев із піщаника невідомого майстра XIV століття одного разу замуркотів котиськом. Йому так хороше спалося за останні багато сотні років у моїй обителі. Цих великих моїх любимох котамурів у мене двоє. І сьогодні бачиться велика кам'яна куча, а так хочеться цю кучу погладити, ніби справжню кицюню, — згадує Хома-Оскар. — І знову погляд зупиняється на сплячій леві, здалося, що саме там приховалася моя душа. Вона ж не мовчить...

Їм було гарно у спілкуванні. Цього великого котиська й справді неможливо не погладити. Та тільки де твоя левиця? У яких світах, — не вперше пригадує своє босоноге дитинство Хома-Оскар.

Душа немов звільнилася від одвічних пут, піднеслася над світом...

Вклякнувши на коліна, нечутно лине молитва до Матері. Та тіло ще не підвладне уторопати, що бачать очі. Душа з цікавістю вдивлялася у живі очі предковичного мармуру. Дивує незбагненний вираз спокою святості. Що ж то за душа, сповнена такого болісного трепету? Що ж тоді ці очі, у яких відбилася полум'я століть, коли ця Матір тисячі разів є вічністю? Випромінюючи незміряне світло, здалося, що очі Матері чекали на Хому-Оскара давно. Знали, що прийде!

— Відчуваю нині, що отримав материнське благословення. Пізнаю себе! Так, Богине, це Художник перед Тобою. Благословенний Твоїми незабутніми іскристими очима. У яких Небо-Сонце, під яким живемо, і Земля наша, по якій ходимо. Топтатимемо і далі ряст на Землі, аби постійно була Ти, моя Матір, моя Берегиня, моя Богине.

Постійно прагну бачити Тебе. Бо Ти не один раз звеличена Волиню... Уже вкотре не можу відняти очей від Твоєї божественності. Твоя мелодія-пісня повертається від блакиті небес на землю із душею Митця. Саме

Зміст

Переднє слово	6
Моя Волинь	9
«Всі дороги ведуть до Рима»	36
Мікеланджело Буонарроті	53
Пієта. Ватикан	59
Пієта. Флоренція	61
Пієта Ронданіні. Мілан	64
Рим. Доба класицизму	66
Антоніо Канова	68
Бертель Торвальдсен	71
П'єтро Тенерані	74
Технологія виготовлення скульптури	78
Повернення до Рима	84
Христос на смертному одрі	102
Ангел Воскресіння	107
Слава, Правосуддя, Сила	113
Мойсей	124
Академія святого Луки	128
Флоренція	142
Пресвята Діва Марія	157
Париж. Міжнародна всесвітня виставка	166
Свята Скала	182
Каррара	193
Кафе Греко	205
Із записника	210
Донателло	213
Андреа дель Верроккйо	214
Мікеланджело Буонарроті	215
Леонардо да Вінчі	217
Рафаель з Урбіно	218
Око Пантеону	220
Заради Оскара Сосновського поїхав до Рима	226
<i>Використані джерела</i>	<i>230</i>